DREPTURILE OMULUI ÎN CONTEXTUL DIGITALIZĂRII

HUMAN RIGHTS IN THE CONTEXT OF DIGITIZATION

CZU: 342.7:004 **DOI:** https://doi.org/10.59295/ssdoed2024.44

Florin RASCU[1]

ABSTRACT. *The purpose of this article is to raise an alarm about the use of digital tools in everyday life. It is not enough to understand the usefulness of digital competence, but we must identify the risks to which we are subject, in such a way as to protect our own fundamental rights but also the rights of those around us.*

The legal systems of the states have in turn adapted to the new social reality, affected by the evolution of information and communication technologies. But the dynamics of the digital revolution go beyond the legislative process, which makes us have a proactive attitude.

Education, correct information on the risks as well as the cooperation of public and private institutions can protect the users of digital tools.

We need to strike a balance between access to information and basic human rights. The role of this balance rests with the legislator and the education system.

Keywords: *digital revolution, human rights, access to information, education, institutional cooperation*

REZUMAT. *Articolul de față are scopul de a trage un semnal de alarmă cu privire la utilzarea instrumentelor digitale în viața cotidiană. Nu este suficient să ne întelegem utilitatea compenentei digitale ci trebuie sa identificăm riscurile la care suntem supuși, în așa fel încât sa ne protejăm propriile drepturi fundamentale dar și drepturile celor din jurul nostru.*

Sistemele juridice ale statelor s-au adaptat la rândul lor la noua realitate socială, afectată de evoluția tehnologiilor informației și comunicațiilor. Insă dinamica revoluției digitale depășește procesul de legiferare, ceea ce face sa avem o atitudine proactivă.

Educația, informarea corectă asupra riscurilor cât si cooperarea instituțiilor publice si private pot proteja utilizatorii instrumentelor digitale.

Trebuie să aducem un echilibru între accesul la informație și drepturile fundamentale ale omului. Rolul acestui echilibru îi revine legiuitorului și sistemului de educație.

Cuvinte-cheie: *Revoluția digitală, drepturile omului, acces la informații, educație, cooperare instituțională*

Introducere

Omenirea cunoaște o dinamică fara precedent în transformările sale economice, sociale și de educație. Digitalizarea oferă imense avantaje în dezvoltarea acestor domenii, grăbind modul de lucru în cercetare, inovare și în implementare.

Una din marile realizări ale omenirii din sec al XIX lea fost revoluția industrială. Nimeni însă din artizanii ei nu a putut anticipa consecințele revoluției industriale, riscurile și impactul asupra mediului înconjurător.

[1] Florin RASCU, Doctorand, anul I, al Scolii Doctorale de Stiinte juridice si economice din cadrul Universității de Stat din Moldova, https://orcid.org/0009-0009-6179-3386 , rascuf@yahoo.com

La două secole distanță, nu ne rămâne decâ să mai reparăm acolo unde se mai poate din ceea ce s-a deteriorat pentru a putea supraveţui într-un ecosistem funcțional. Astfel au apărut programe de ecologizare, activști de mediu, o legislație a mediului și chiar o prioritate pentru protecția mediului.

Revoluția digitalizării înregistrează un ritm mult mai alert decât revoluția industrială, dezvoltarea ei cuprinzând într-un timp foarte scurt întreg mapamondul. Primită cu mare entuziasm și cu mare mobilizare de a o integra în toate domeniile de activitate și în relațiile sociale, mă intreb cât de pregatiți eram la nivel de educație pentru a putea gestiona acest instrument de lucru?

În perspectiva modernă, digitalizarea înseamnă transformarea interacțiunilor, comunicațiilor, relațiilor, funcțiilor de business și a modelelor de afaceri în (mai multe) procese digitale, care adesea se reduc la o combinație de digital și fizic (cum ar fi serviciul pentru client, marketingul integrat sau industrializarea producției și operații manuale, serviciile electronice și așa mai departe)[1].

Dinamica transfomărilor este una fără precedent și depunem eforturi la nivel instituțional dar și individual pentru dezvoltarea și accelerarea procesului de digitalizare.

Vreau în schimb să ne oprim pentru cateva minute din tot acest iureș și să analizăm cât de bine cunoaște utilizatorul inteligenței artificiale impactul, riscul, pericolul acestor instrumente de lucru. Ca și în cazul revoluției industriale când ne-am vazut nevoiți să dezvoltăm un drept al mediului și în cazul revoluției digitale ne simțim constrânși să punem la îndemana omenirii drepturi digitale.

Sintagma drepturi digitale descrie drepturile omului ce permit indivizilor accesul, utilizarea, crearea și publicarea conținutului digital sau să acceseze și să utilizeze calculatoare si alte dispozitive electronice sau rețele de comunicații[2].

Dincolo de avantajele pe care le aduce digitalizarea, preocuparea noastră trebuie să fie centrată pe om și pe asigurarea demnității sale și doar mai apoi pe producție. Într-un cadru juridico-constituțional dar și cibernetic este nevoie de reglementarea clară a identității digitale și dezvoltarea unei inteligențe artificiale democratice.

Despre drepturile fundamentale - scurte premise

În accepţiunea comunităţii ştiinţifice internaţionale reunite în cadrul Colocviului de la Aix din ianuarie 1981, drepturile fundamentale au fost astfel definite:

“Ansamblul drepturilor şi libertăţilor recunoscute atât persoanelor fizice, cât şi persoanelor juridice (de drept privat şi de drept public) în virtutea Constituţiei, dar şi a textelor internaţionale, şi protejate atât contra puterii executive, cât şi contra puterii legislative de către judecătorul constituţional[3][1].

[1] Definiţia este rezultatul Colocviului de la Aix din ianuarie 1981 (Oppenheim’s International Law, ed. a 9-a, vol. I, Longman Group Limited UK, pp. 16-23), fiind citată de T. Drăganu, în Declaraţiile de drepturi ale omului şi repercusiunile lor în dreptul internaţional public, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 1998, p. 23, şi invocată de L. Favoreu, P. Gaia, R. Ghevontian, J.-L. Mestre, O. Pfersmann, A. Roux, G. Scoffoni, Droit constitutionnel, Dalloz, Paris, 2008, ed. a 11-a, p. 854.

În mod similar, autorii români de drept constituţional[4] au convenit asupra unor elemente definitorii comparabile, centrate în jurul următoarelor caracteristici:

(i) în primul rând, natura acestora este a unor drepturi subiective;

(ii) obiectul protecţiei constă în apărarea unor valori esenţiale, precum viaţa, libertatea, demnitatea umană, libera dezvoltare a personalităţii omului, participarea individului la activităţile sociale, politice, culturale ale statului;

(iii) caracterul lor suprem este recunoscut în temeiul normelor juridice cu forţă superioară în cadrul unui sistem normativ (Constituţie şi tratate internaţionale) sau al jurisprudenţei instanţelor de contencios constituţional ori internaţional specifice fiecărei ordini juridice, care asigură justiţiabilitatea acestor drepturi;

(iv) garantarea drepturilor fundamentale este posibilă prin Constituţie, legi şi controlul exercitat de instanţele anterior menţionate;

(v) drepturile fundamentale sunt direct aplicabile, sub "rezerva legii" atunci când dispoziţiile constituţionale prevăd dezvoltarea conţinutului unor drepturi în sarcina legiuitorului ordinar;

(vi) drepturile fundamentale limitează puterile statului în acţiunea organelor sale executive, legislative, judecătoreşti (şi jurisdicţionale) ce ar putea aduce atingere individului, dar în acelaşi timp;

(vii) pot fi la rândul lor supuse unor limitări (restrângeri) în cazuri justificate, cu respectarea criteriilor de legalitate şi proporţionalitate prevăzute de Constituţie, fără afectarea substanţei acestor drepturi[5].

Prin urmare, în definirea drepturilor fundamentale se recurge atât la criteriul substanţial, prin raportare la valorile esenţiale pe care le garantează, dar şi la criteriul formal, potrivit căruia numai drepturile care beneficiază de o pozitivare prin intermediul normelor de cel mai înalt rang se bucură de un astfel de statut, ceea ce le conferă, totodată, stabilitate în cadrul unui anume sistem normativ.

Dreptul la resurse digitale

Un impact decisiv al discriminării digitale este accesul limitat la resursele educaționale. Odată cu creșterea dependenței de platformele de învățare online și instrumentele digitale în școli, elevii fără acces la internet sau dispozitive adecvate se află într-o dezavantaj semnificativ. Acest lucru afectează nu numai performanța lor academică, ci limitează și oportunitățile lor viitoare pentru educație superioară și angajare.

În plus, discriminarea digitală accentuează discrepanțele economice existente. Multe aplicații de angajare și oportunități de muncă sunt acum disponibile exclusiv online, ceea ce face dificilă găsirea unui loc de muncă pentru persoanele fără acces la internet. Acest lucru creează un cerc vicios al sărăciei și oportunităților limitate pentru comunitățile marginalizate, perpetuând ciclul inegalității.

Sănătatea este un alt domeniu în care discriminarea digitală are un impact profund. Telemedicina a devenit tot mai populară, în special în timpul pandemiei de CO-

VID-19. Cu toate acestea, persoanele fără acces la internet sau abilitățile necesare de alfabetizare digitală nu pot accesa aceste servicii. Acest lucru nu numai că împiedică capacitatea lor de a primi îngrijiri medicale, dar contribuie și la disparitățile generale de sănătate experimentate de către comunitățile marginalizate.

Discriminarea digitală afectează, de asemenea, conexiunile sociale și implicarea civică. Platformele de socializare au devenit un instrument vital pentru comunicare și construirea comunității. Cu toate acestea, persoanele fără acces la internet sau abilitățile digitale necesare sunt excluse de pe aceste platforme, izolându-le și mai mult de comunitățile lor. Această lipsă de conectivitate le limitează, de asemenea, capacitatea de a participa la activități civice și de a accesa informații importante.

Discriminarea digitală are un impact profund asupra comunităților marginalizate, limitându-se accesul la educație, angajare, îngrijire medicala si conexiuni sociale. Rezolvarea acestor probleme implică colaborarea între instiuții de învătământ, ONG- uri și institutiile statului pentru asigurarea unui acces egal la resurse digitale.

Dreptul la alegeri libere

Într-un artcol din 2015 Robert Epstein și Ronad Robertson constatau pe baza unui experiment, existent unui așa numit efect de manipulare a motorului de căutare (SEME - Search Engine Manipulation Effect).

În urma cercetării coordonate de cei doi s-a putut confirma ipoteza conform căreia clasamentele făcute de motoarele de căutare sunt părtinitoare si pot schimba preferintele de vot ale alegătorilor indecisi până la un procent de aproximativ 20%, in cazul grupurilor descise până la 80%. In cazul unor grupuri demografice isolate impactul politic al motoarelor de căutare devine essential[6, p.15].

Dreptul la nediscriminare

Informațiile introduse au scopul bine determinat pentru atingerea unui obiectiv. Cresterea de conținut face foarte dificilă moderarea informațiilor.

Consumatorul preia informația ca fiind reală fără a mai face verificarea asupra veridicității ei, însușindusi astfel conceptul,convingerea sau credința autorului informației. În felul acesta se ajunge foarte usor la manipularea maselor alimentând uneori anumite preconcepții preexistente.

De exemplu reclamele care îi favorizează pe bărbați în detrimental femeilor, pe albi în detrimental negrilor sau pe tineri în detrimentul bătrînilor.

Dacă sistemele digitale dezvoltă o anumită prejudecată fata de rasă, sex,religie sau etnie atunci va fi datorată modului în care au fost instruite.

Unele platforme utilizează intelegiența artificială pentru a identifica și elimina conținutul discriminatoriu sau instigator la ură. Cu toate acestea automatizarea moderării poate prezenta multe riscuri pentru drepturi fundamentale, inclusive în

privința libertății de exprimare, a dreptului de a obține informații, precum și a dreptului la viață private și nediscriminare.

Această automatizare ar putea da nastere la practice de cenzură pe scară largă și solicită remedii eficiente în czaul ștergerii abusive a conținutului de la utilizatori, care nu de puține ori nu pot contesta decizia care îi afectează[6, p.16].

Dreptul la protecția datelor

Articolul 26 din Constituţie garantează dreptul la viaţă intimă, familială şi privată. Un drept strâns legat de acesta, dar care nu se confundă, este cel referitor la protecţia datelor personale. Acest drept este mai recent, fiind garantat prin Carta Drepturilor Fundamentale (art. 8), Directiva 95/46/EC şi Convenţia Consiliului Europei pentru Protecţia Persoanelor cu privire la Procesarea Automată a Datelor Personale din 1981.

Implicaţiile utilizării platformelor on-line sunt importante pentru că pe această cale s-a făcut un transfer masiv de date cu caracter personal fără măsuri de protecţia datelor cu caracter personal. *Nume ale elevilor din numeroase şcoli* au fost utilizate pentru a li se constitui conturi în Google Classroom sau Microsoft Team fără să existe o minimă informare cu privire la prelucrarea datelor, modalităţile de ştergere a datelor şi perioada pentru care sunt prelucrate datele. Mai mult, prin aceşti operatori s-au desfăşurat cursuri on-line fără ca profesorii sau elevii să fie pregătiţi din punctul de vedere al securităţii datelor.

Datele angajaților care includeau adresele personale, componența familiei, salariul lunar și cererile medicale ale fiecărui angajat. Aceste date ar trebui criptate pentru a nu se ajunge la publicarea in mod voluntar sau neintenționat.

Un angajat al unui spital decide să copieze *datele pacienților* pe un CD și le publică online. Spitalul află câteva zile mai târziu.

Din momentul în care află, spitalul are la dispoziție 72 de ore pentru a informa autoritatea de supraveghere și, pentru că datele cu caracter personal conțin informații sensibile, cum ar fi dacă un pacient are cancer, dacă o pacientă este însărcinată etc., acesta trebuie să informeze și pacienții. În acest caz, este puțin probabil ca spitalul să fi pus în aplicare măsuri de protecție tehnice și organizatorice – dacă ar fi pus în aplicare măsuri de protecție adecvate (de exemplu, criptarea datelor), riscul nu ar fi susceptibil să se materializeze, iar spitalul ar putea fi scutit de la înștiințarea pacienților.

Protecția copiilor în fața riscurilor mediului online

Thierry Breton, comisarul pentru piața internă, a declarat: Deceniul digital al Europei le oferă copiilor oportunități ample, însă tehnologia poate prezenta și riscuri. Grație noii strategii pentru un internet mai bun pentru copii, punem la dispoziția copiilor competențele și instrumentele necesare pentru a naviga în mediul digital în

condiții de siguranță și cu încredere. Solicităm sectorului de activitate vizat să își asume rolul cuvenit în crearea unui mediu digital sigur și adaptat vârstei pentru copii, în conformitate cu normele UE. [7]

Într-o vastă plajă de informații greu de moderat copii sunt supusi de multe ori riscului de abuz sexual. Neavând maturitatea necesară sa facă diferenta într-o informație nociva și una benefică, copii consumă orice tip de infomație care pare tentantă. Consumul de material explicit sexual sau cu anumite conitații sexuale ajunge să fie din ce in ce mai prezent în rândul copiilor și la o vârstă din ce in ce mai timpurie.

Este responabilittea părinților, a tutorilor și a instituțiilor de educație sa dezvolte capacitatea digitală a copiilor astfel încât copiii să dobândească **aptitudinile și competențele** necesare pentru a face alegeri în cunoștință de cauză și pentru a se exprima în mediul online în condiții de siguranță și în mod responsabil.

Concluzii

Digitalizarea a devenit un set de tehnologii cu un puternic impact asupra umanității, prezent în aproape toate domeniile vieții care aduce beneficii majore dar și riscuri.

În prezent există tehnologii care prezintă riscuri pentru drepturile omului și etica centrată pe om care trebuie examinate cu atenție înainte de utilizare.

Este nevoie de o legislație care care să ghideze actiunile indivizilor, grupurilor, comunităților, instituțiilor și companiilor din mediul public și din mediul privat pentru a asigura încorporarea eticii în toate etapele ciclului de viață a sistemului digital.

Complexitatea problemelor etice, cat si garantarea drepturilor omului din jurul inteligenței artificiale necesită colaborarea mai multor părți interesate la diferite niveluri și sectoare ale comunităților internationale, regionale și naționale. In acest sens este nevoie ca părțile interesate să își asume responsabilitatea comună pe baza unui dialog global și intercultural.

Ca in orice alt domeniu și în dreptul digital legistlația apare în urma apariției problemelor. Mai întâi apar cazurile de încălcare a drepturilor, discriminarea, încalcarea protecției datelor cu character personal și doar după aceea în funcție de problemele apărute cautăm soluții prin legiferare.

Dinamica digitală cunoaște o dinamică mult mai alertă decât dezvoltarea legislativă în materie de drepturi si libertăți, motiv pentru care este nevoie mai mult decât de legiferare.

Este nevoie de educație, de instruite în folosirea cu responsabilitate a acestor instrumente digitale. Este nevoie să ne informăm cu privire la riscurile pe care le presupune atat folosirea gadgeturilor cât și platformele pe care le folosim.

Este nevoie de o atenție sporită a părinților asupra copiilor pentru a-i proteja în fața riscurilor digitale.

Componenta digitală a ajuns să facă parte integrantă din viața noastră. Doar folosită cu precauție, de către oameni bine instruiți și informați aceasta poate constitui progress pentru umanitate.

Referințe bibliografice:

1. https://ro.wikipedia.org/wiki/Digitalizare, accesat la 03 10 2023
2. https://www.google.com/search?q=dreptul+digital, accesat la 03 10 2023
3. Gaia, R. Ghevontian, J.-L. Mestre, O. Pfersmann, A. Roux, G. Scoffoni, Droit constitutionnel, Dalloz, Paris, 2008, ed. a 11-a.
4. I. Muraru, E.S. Tănăsescu, Drept constituţional şi instituţii politice, vol. I, ed. a 14-a.
5. Constituţia României: Art. 53 din "Restrângerea exerciţiului unor drepturi sau al unor libertăţi, Meteor press, Bucuresti, 2002.
6. Robert-Marius Cazanciuc si Cristian Pîrvulescu, Caiet Constitutional II, Monitorul Oficial Editua si Tipografie, Bucuresti, 2023.
7. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ro/ip_22_2825, accesat în data de 04 10 2023